

POLITICA POLONIEI FAȚĂ DE MOLDOVA ÎN ANII 1683—1699

CONSTANTIN ȘERBAN

1. În evul mediu, Polonia s-a numărat printre marile state europere care au aspirat la hegemonia la marea Baltică, dar și în părțile sud-estice ale continentului nostru. Drept urmare, aceasta a promovat față de Moldova — aflată în imediata ei vecinătate — o politică de dominație, atât din motive economice, cât și politice, al cărei scop final era expansiunea sa teritorială pînă la gurile Dunării și Marea Neagră. În acest sens, se cunosc încă din secolul al XIV-lea încercările de a se transpune în viață această direcție a politicii externe polone mai întîi pe calea răspîndirii catolicismului și apoi sub pretextul luptei contra otomanilor. După cum se știe în 1387, Petru Mușat, domnul Moldovei a depus jurămîntul de vasalitate față de Wladislaw Iagiello, regele Poloniei, motivul principal fiind amenințarea otomană.

La început, suzeranitatea polonă asupra Moldovei — mai mult formală — nu a afectat independența acesteia. Ulterior, însă, în timpul luptelor pentru tron între urmașii lui Alexandru cel Bun, în climatul unei anarhii feudale, și chiar după aceea, ea s-a manifestat printr-un amestec tot mai frecvent al monarhilor poloni în treburile interne ale acesteia, situație care a atins apogeul în ultimii ani ai secolului al XV-lea. Este știut faptul că în acea vreme pentru a-și apăra independența, Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, a luptat cu arma în mînă, în fruntea vitejilor săi ostași, și a obținut o strălucită victorie la Codrii Cosminului (26 oct. 1497) împotriva armatei polone care-i cotropise și jefuise țara. Tot în a doua jumătate a secolului al XV-lea Moldova a mai avut de suferit și de pe urma campaniilor militare întreprinse de alte state europene, ca, de exemplu, Ungaria și Imperiul otoman, care, fiecare separat, urmăreau să instaureze dominația lor în spațiul carpato-dunărean-pontic.

Politica de supremație polonă în Moldova s-a continuat și după instaurarea dominației otomane în această țară românească de la est de Carpați, dar ea a fost mult stînjinită și în mare măsură diminuată. Drept urmare, regii poloni au trebuit să țină seamă de acum înainte de politica Înaltei Porți, în relațiile lor cu domnia Moldovei iar după desființarea Ungariei ca stat — ca urmare a bătăliei de la Mohaci, din 1526 — și de aceea a Imperiului Habsburgic, care reușise să-și extindă influența sa nu numai asupra Transilvaniei, dar și asupra celorlalte țări române. Totodată încă de la mijlocul secolului al XVI-lea, Polonia care continua politica sa de hegemonie în sud-estul Europei, aflată în bune relații cu Înalta Poartă, a obținut, ca preț al neutralității ei în timpul campaniilor antiotomane ale unor state de pe continent, dreptul de protecție asupra Moldovei din partea acesteia, în sensul că domnia sprijinită de monarhii poloni pentru această țară erau recunoscuți ulterior de sultanii otomani, ca de exemplu Alexandru Lăpușneanu în 1552 și Ieremia Movilă în 1597. În aceste condiții se puneau bazele unui

adevărat condominium polono-otoman asupra Moldovei. Așa se explică și faptul că domni ca Ștefan Lăcustă (1539), Iliș Rareș (1547), Alexandru Lăpușneanu (1553), Ioan Despot (1563) au prestat jurământ de credință și supunere față de regele Poloniei, ca și Bogdan Lăpușneanu în 1569 și Ieremia Movilă în 1595 și 1601. Totodată, astăzi înțelegem mai bine de ce unii domni ai Moldovei refugiați în Polonia ca, de exemplu, Ștefan Tomșa (1564), Ioan Potcoavă (1577) și Iancu Sasul (1582) au fost decapitați la porunca Înaltei porți. Explicația? Ei deveniseră indezirabili pentru cele două mari puteri. În fine, se constată că au fost și cazuri când unii domni ai Moldovei ca, de exemplu, Mihail Movilă se intitulează, în 1607, într-o scrisoare, ca „domn prin voința lui Dumnezeu și a sultanului ca și prin voința regelui Poloniei”¹.

Acest condominium s-a continuat și în secolul următor, în baza lui obținând tronul Moldovei Constantin Movilă în 1607 și Miron Barnovschi în 1626 iar domni ca Ștefan II Tomșa în 1612 și Alexandru Iliș în 1620 — deși numiți de sultan — se grăbeau să asigure prin scrisori de prietenia lor devotată, pe regii Poloniei. De altfel, în tratatul turco-polon din 1640 s-a prevăzut și ca domnii Moldovei să fie în relații de sinceră prietenie cu monarhii poloni. Aceste prevederi au durat numai atîta timp cît între Poarta otomană și Polonia s-a menținut o unitate de interese în politica lor europeană. Din momentul în care însă regii poloni au început să promoveze o politică proaustriacă atunci otomanii au denunțat condominium-ul pe care-l aveau cu polonii asupra Moldovei. De altfel în prima jumătate a secolului al XVII-lea s-a conturat din ce în ce mai mult rivalitatea turco-polonă pentru Moldova, care a determinat o puternică instabilitate politică în această țară. Așa, de exemplu, între 1600—1634 s-au produs nu mai puțin de 18 începuturi de domnie în această țară. Drept urmare, domni ca Ștefan II Tomșa, Gaspar Grațiani, Miron Barnovschi, Moise Movilă și Vasile Lupu au căutat să-și consolideze tronul și pe calea medierii păcii dintre Înalta Poartă și Polonia.

În ceea ce-l privește pe Vasile Lupu acesta a promovat față de Polonia o politică de independență, timp de peste un deceniu, mizînd mai mult pe „protecția” ce i-o oferea Înalta Poartă. În acest fel el a evitat orice imixtiune polonă în Moldova, care înainte de 1634 se practica prin înscăunarea domnilor țării la adăpostul armatelor regilor poloni. Totuși, după ce s-a încheiat alianța matrimonială dintre familia lui Vasile Lupu și familia Radziwill, relațiile Moldovei cu Polonia s-au ameliorat în sensul că domnul țării a obținut chiar indigenatul polon, dar acest fapt se pare că n-a fost de ajuns, deoarece în 1653 cînd s-a produs criza politică prin răsturnarea lui Vasile Lupu de către marele logofăt Gheorghe Ștefan, cu asistență militară transilvano-munteană, armatele polone l-au sprijinit pe pretendent numai pentru că acesta acceptase în principiu suzeranitatea curții din Varșovia.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea supremația Poloniei asupra Moldovei a slăbit considerabil pentru o vreme, ca urmare a decăderii ei politice și militare dar și a pierderii atît a hegemoniei la Marea Baltică cît și a unor importante teritorii ocupate de vecinii ei, de exemplu: Livonia de către Suedia (1660), Ucraina de est de către Rusia (1667) și cetatea Camenița de către Imperiul otoman (1672). Și totuși, cînd stăpînirea otomană, din partea estică a continentului

¹ N. Iorga, *Polonais et Roumains. Relations politiques, economiques et culturelles*, Bucarest, 1921, p. 64.

europăean, ajunsese pînă aproape de izvoarele Bugului s-au găsit în Polonia resurse suficiente militare pentru a se obține o strălucită victorie contra otomanilor la Hotin (1673), eveniment considerat de contemporani drept un adevărat reviriment al acesteia în politica internațională europeană.

Semnificativ este și faptul că în anul precedent o bună parte a boierimii din Moldova a căutat să se apropie tot mai mult de Polonia în speranța că cu ajutorul acesteia, țara lor ar putea să fie scoasă de sub dominația otomană. Așa se explică cum în 1672 răscoala condusă de Mihalcea Hîncu și Apostol Durac contra domnului Gheorghe Duca, devotat Înaltei Porți, s-a făcut cu convingerea că Polonia va interveni să ajute pe răsculați și cum în 1673 Ștefan Petriceicu, noul domn al Moldovei, ca și Grigore Ghica, domnul Țării Românești, a acționat alături de poloni, în războiul pe care aceștia îl purtau cu otomanii. În deceniul care a urmat, Polonia a continuat războiul cu otomanii pentru Podolia, dar fără succes, deoarece în 1676 această provincie a fost ocupată de otomani prin pacea de la Zurawna.

2. Campania marelui vizir Kara Mustafa din 1683 contra Imperiului habsburgic, sub pretextul ajutorării nobilimii maghiare răsculate, condusă de Emeric Töröly, care a generat asediul Vienei din vara aceluiași an, a fost un nou prilej pentru curtea din Varșovia de a relua în cadrul unei coaliții europene lupta sa cu Înalta Poartă pentru hegemonie în Moldova. De fapt prin tratatul din 31 martie 1683, Austria convenea cu Polonia, principalul ei aliat, să întreprindă operații militare de mare anvergură împotriva dușmanului comun în sensul ca trupele austriace să atace garnizoanele otomane din Ungaria iar cele polone Principatele române vasale otomanilor. În acest fel ar fi fost eliberate întinse teritorii și s-ar fi creat condiții favorabile izbucnirii de noi răscoale antiotomane ale popoarelor oprimate din sud-estul Europei.

În contextul noii situații, extinderea stăpînirii Poloniei pînă la Dunăre, incluzînd Moldova, coincidea cu realizarea politicii „pontice” a Poloniei, un moment așteptat de secole de monarhii din această țară, așa cum însuși o mărturisea la 20 octombrie 1683 regele Jan al III-lea Sobieski, într-o scrisoare adresată soției sale Marieta². Drept urmare, la două luni de la obținerea strălucitei victorii ale armatelor aliate polono-austriace contra celor otomane în fața Vienei, cercurile conducătoare din Varșovia au luat măsuri pentru a deschide un nou front antiotoman în Moldova și Ucraina. Trimițîndu-se oști pentru ocuparea Moldovei se tăia totodată și posibilitatea pentru Înalta Poartă de a mai aproviziona cu trupe, hrană, muniție cetatea Camenița, cheia stăpînirii Podoliei. Astfel la sfîrșitul lui noiembrie 1683, oștile polone conduse de serdarul V. Baianschi au pătruns în Moldova și au proclamat, în locul lui Gheorghe Duca, un nou domn pe Ștefan Petriceicu, partizan al coroanei polone.

După ocuparea Iașilor, capitala țării, acestea s-au unit cu oști căzăcești, conduse de hatmanul Kunicki, venite din Ucraina — unde se produsese o răscoală antiotomană — după care au atacat pe tătarii din Bugeac, cărora le-au provocat mari pierderi. În felul acesta era instaurată din nou în Moldova supremația polonă. În noile condiții, Jan al III-lea Sobieski, regele Poloniei, nutrea planuri mărețe pentru țara sa, în sensul că înlăturînd dominația otomană din Moldova

² * * * Lettres du roi de Pologne Jean Sobieski à la reine Marie Casimire pendant la campagne de Vienne en 1683, Louvain, 1827, p. 154—155.

el urmărea să asocieze această țară românească la regatul său după modelul Lituaniei, la conducerea ei fiind numit ca guvernator fiul său principele Iacob. Dar în toamna anului 1683 influența politică a Poloniei se extinsese de fapt nu numai în Moldova ci și în celelalte țări românești. Așa se face că începând din primăvara anului următor Mihai Apafi, principele Transilvaniei, propunea monarhului polon un tratat de alianță veșnică iar Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, își exprima dorința să obțină protecția Poloniei. Cît privește pe boierii moldoveni pribegi în Polonia, printre care se aflau și frații Velicico și Miron Costin, aceștia înaintau lui Jan al III-lea Sobieski un memoriu prin care cereau federalizarea țării lor cu Polonia în aceleași condiții ca și Lituania, odată cu menținerea privilegiilor boierimii, clerului și țăranilor liberi³.

Supremația polonă în Moldova din toamna anului 1683 a durat numai cîteva luni. În primăvara anului 1684, tătarii din Bugeac reînforși din campania de la Viena, împreună cu noi trupe otomane venite din Dobrogea au atacat pe cele cazaco-polone, care-l sprijiniseră pe Ștefan Petriceicu în noua sa domnie, și în urma unor lupte crîncene l-au obligat pe acesta să părăsească țara. În cursul aceluiași an regele Poloniei n-a renunțat la planurile sale de a ocupa Moldova. El era convins că în acel moment Imperiul otoman nu mai era capabil să-și exercite suzeranitatea asupra țărilor române, printre altele să le apere de atacurile austro-polone. Dealtfel din primăvară se constituise Liga sfîntă de către Austria și Polonia, la care a aderat apoi și Republica Veneției. Potrivit planurilor noii coaliții antiotomane urmau să fie întreprinse acțiuni militare în cel mai scurt timp, pe uscat și pe mare, pentru zdrobirea definitivă a dușmanului comun. În felul acesta la campania contra otomanilor din Ungaria s-au mai adăugat și luptele din Dalmația, Moreia și Marea Mediterană susținute de forțele militare venețiene.

În contextul acestor evenimente politice și militare Moldova intra în sfera de influență a Poloniei, iar pentru ocuparea ei Jan al III-lea Sobieski spera într-o cooperare cu domnul țării. Potrivit planului de campanie polon, primele obiective vizate erau cetățile de la Dunăre și de la țărmul Mării Negre; numai așa se putea asigura dominația în această țară. Totodată această campanie ar fi provocat o slăbire a rezistenței otomane pe frontul din Ungaria. Drept urmare, în toamna anului 1684 a fost întreprinsă campania în Moldova. Totuși, ea nu și-a atins scopul scontat datorită insuficienței pregătiri a comandanților și a trupelor, a bolilor, a lipsei de provizii în zona de operații, a timpului nefavorabil și mai ales că înaintarea armatei polone s-a făcut pînă la hotarul Moldovei fără să se fi intrat în această țară.

3. Expediția oștilor cazaco-polone din 1683 și campania armatei polone din 1684, care au sprijinit de fapt a treia domnie a lui Ștefan Petriceicu în Moldova, au provocat o derută atît de mare în rîndul boierimii moldovene încît aceasta a început să-și piardă încrederea în posibilitățile militare ale Poloniei, de a scoate țara lor de sub dominația otomană. În același timp, prezența oștilor străine pe teritoriul țării, unde s-au desfășurat lupte crîncene între polono-cazaci și turco-tătari, au fost însoțite de distrugerii inerente în asemenea situații, precum și de abuzuri samavolnicii și de jafuri care au sporit suferințele populației țării și așa împovărată

³ Documente Hurmuzaki, supl. II, vol. 3, p. 151—153.

de greutatea dărilor în bani, în muncă și în natură, pentru plata haraciului și mai ales a aprovizionării garnizoanei otomane din cetatea Cămenia.

Eșecul lamentabil al încercărilor monarhiei polone de a-și instaura supremația în spațiul carpato-dunărean-pontic pe calea campaniilor militare antiotomane au compromis totodată și politica externă a acesteia nu numai față de domniile țărilor române dar și față de principalul ei aliat din Liga Sfântă — Curtea din Viena — mai ales după ce Jan al III-lea Sobieski a făcut cunoscută planurile sale de dominație în sud-estul Europei. În felul acesta rivalitatea polono-austriacă pentru stăpânirea Moldovei și Țării Românești avea să cuprindă în vederile ei și teritoriul Transilvaniei, considerat de mult timp de cercurile conducătoare habsburgice ca fiind parte integrantă din Ungaria, pe cîmpurile căreia se confruntau într-o luptă fără precedent trupele austriace cu cele otomane.

Un aspect al acestei rivalități l-a constituit intensificarea acțiunilor diplomatice austriace din primăvara anului 1685 pe lângă Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești și Mihai Apafi, principele Transilvaniei, cărora li s-a propus prin emisari speciali să adere la Liga sfântă, să renunțe fățiș la suzeranitatea Porții și să accepte protecția armatelor imperiale. Cei doi principii, ale căror țări se aflau între cele două imperii care-și disputau acum hegemonia în spațiul carpato-dunărean, și-au dat seama de primejdia care le amenința tronul și chiar viața din partea imperialilor, și drept urmare au adoptat o poziție de extremă prudență față de propunerile Curții din Viena. Totodată ei au amînat cu iscusință luarea unei decizii față de oferta habsburgică amăgitoare; în schimb au încheiat un tratat secret de alianță (Făgăraș 1 iunie 1685), în baza căruia ei își promiteau ajutor reciproc în cazul în care țările lor ar fi fost amenințate cu cucerirea de un alt stat. În felul acesta evenimentele militare precipitate în vecinătatea hotarelor țărilor lor, li găseau uniți și gata să facă față oricărei situații. Și pentru a nu lăsa nici o bănuială Înaltei Porți cu privire la noua lor orientare politică externă ei au căutat să îndeplinească toate poruncile sultanului și ale marelui vizir privind obligațiile lor față de puterea suzerană. Toate acestea însă nu i-au împiedicat să mențină mai departe relații diplomatice secrete cu curtea din Varșovia, pe care o informau periodic despre starea internă din Imperiul otoman și mișcările tătarilor din Crimeea.

Informat la timp de emisarii săi cu privire la misiunile secrete ale agenților imperiali în Transilvania și Țara Românească și de schimbarea de domnie intervenită în Moldova — în locul lui Dumitrașcu Cantacuzino mazilit, fiind numit Constantin Cantemir recunoscut pentru sentimentele sale filopolone — Jan al III-lea Sobieski stăruind și mai mult în realizarea planurilor sale a pregătit cu mai multă încredere pentru anul 1685 o nouă campanie în Principatele române.

Noul domn al Moldovei s-a arătat de la început hotărît să apere independența țării și s-o scutească de neplăcerile provocate de trupele străine. Cronicarul Ion Neculce ni-l prezintă pe acesta ca fiind „un om viteaz și cu sfat bun“, care trăise o vreme în Polonia unde slujise la oaste pînă a obținut gradul de căpitan, fapt confirmat și de Dimitrie Cantemir, viitorul domn al Moldovei, într-o biografie privind viața tatălui său. Despre C. Cantemir se mai știe că, în Polonia, a participat la mai multe războaie duse de această țară pe rînd cu Suedia (1686—1689), cu Rusia (1682—1684) și cu Imperiul otoman (1683—1684), timp în care se distinsese pe cîmpul de luptă. După aceea, se întorsese în țară și ocupase dregătorii cu caracter politic și militar cînd în Țara Românească, cînd în Moldova,

sub mai mulți domni. Prigonit însă de Gheorghe Duca pentru că refuzase să participe la campania otomană contra Vienei, el s-a refugiat apoi la curtea lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești care în 1685 l-a ajutat să obțină tronul țării sale natale, dar nu înainte de a promite binefăcătorului său o deplină ascultare („din cuvîntul lui nu va ieși, ce-i va porunci pe voie i-a face toate“) și că va fi favorabil puterilor occidentale aflate în luptă cu Înalta Poartă.

În lunga sa carieră de boier și de ostaș din perioada anterioară domniei, C. Cantemir reușise nu numai să fie prezent în contextul unor evenimente europene importante dar să înțeleagă stările interne din Polonia unde se remarcau aspectul limitat al prerogativelor coroanei regale și nemăsurata putere a șleahței în problemele hotărîtoare ale politicii de stat din această țară. În fine, el era convins că orice campanie polonă contra otomanilor nu era sortită unei victorii atîta timp cît Înalta Poartă stăpînea cetatea Camenița și Podolia. Din această cauză de îndată ce a obținut tronul, Constantin Cantemir a luat măsuri pentru a curăți țara de trupele cazaco-polone care săvîrșeau jafuri și exercitau teroarea asupra locuitorilor pașnici. La început el a folosit calea negocierilor diplomatice pentru a ajunge la o înțelegere cu Curtea din Varșovia dar totul a fost zadarnic. Dimpotrivă, atitudinea sa pașnică a fost interpretată de cercurile conducătoare polone drept o dovadă de slăbiciune. Drept urmare, în toamna anului 1685 Moldova a fost din nou invadată de trupele polone care au ajuns pînă aproape de Iași, unde au zdrobit oștile moldovene conduse de hatmanul Velicico Cestin. Pentru a respinge oștile străine, domnul țării a cerut ajutor otomanilor care au și trimis o armată din Dobrogea de nord. Împreună cu aceștia Constantin Cantemir a participat apoi la izgonirea oștilor cazaço-polone înfrînte în lupta de la Boian din nordul Moldovei. La această acțiune a fost atras de partea Înaltei Porți și Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești care a fost obligat să aducă un contingent de ostași și să asigure aprovizionarea otomanilor. Dar deplasarea sa de la București pînă la Iași s-a făcut, în mod voit, atît de încet încît el a ajuns în capitala Moldovei după ce se consumase lupta de la Boian. Prin aceasta, el se dovedise mai departe a rămîne în bune relații cu otomanii, deși în secret ținea corespondență cu cercurile conducătoare de la Curtea din Varșovia.

4. În primăvara anului următor (1686), țările române s-au aflat din nou în atenția principalilor aliați din cadrul Ligii sfinte. Pe de o parte, Curtea din Viena intensifica acțiunile sale diplomatice și militare pentru izgonirea otomanilor din Ungaria — trupele ei ajunseseră pînă aproape de zidurile Budei — și instaurarea dominației în Transilvania, iar pe de altă parte Curtea din Varșovia căuta să creeze un climat politic favorabil în Principatele române pentru reușita unei noi campanii antiotomane la Dunărea de Jos. În contextul acestor evenimente, Jan al III-lea Sobieski, resemnat cu privire la Transilvania, care din ce în ce intra mai mult în sfera de influență austriacă, a încercat să netezească pe cale diplomatică relațiile sale cu Constantin Cantemir, domnul Moldovei, și să-l atragă la Liga sfîntă. În acest sens, el a oferit domnului moldovean protecția sa promițîndu-i totodată domnia pe viață și dreptul de succesiune la tron pentru fiii săi.

În acel moment, climatul politic est-european era favorabil Poloniei, atît pentru faptul că de curînd se încheiase pacea cu Rusia — eveniment care a atras de la sine intrarea Rusiei în Liga sfîntă — cît și faptul că în Țările românești se crease un curent favorabil în rîndurile boierimii pentru înlăturarea dominației otomane cu sprijinul militar al lui Jan al III-lea Sobieski, eroul de la

Viena din 1683, în fruntea celor din Moldova aflându-se frații Velicico și Miron Costin. Toate acestea l-au determinat pe Constantin Cantemir să accepte în principiu oferta monarhului polon (decembrie 1691).

Între timp în sudul Poloniei se încheiaseră pregătirile pentru mobilizarea unei noi armate care să înceapă campania antiotomană la Dunărea de Jos. Pentru reușita operațiilor militare, se adunaseră multe provizii și muniție, se creaseră depozite de-a-lungul traseului pe etape de marș, se strânsese o mare armată de peste 40 000 oameni (poloni, lituanieni și cazaci), dotată cu o puternică artilerie de peste 100 guri de foc (tunuri și mortiere).

La mijlocul verii anului 1686, Jan al III-lea Sobieski a intrat în Moldova în fruntea armatei sale avînd convingerea, de data aceasta, că va ocupa Principatele române. De la hotarul țării el s-a îndreptat spre Iași, sosirea sa fiind anunțată pretutindeni printr-o proclamație adresată populației, pe care o vestea de apropiata ei eliberare de sub dominația otomană. Ar fi fost firesc, ca în aceste împrejurări, Constantin Cantemir să treacă fățiș de partea monarhului polon, potrivit promisiunilor făcute cu cîteva luni înainte, dar acesta încă nu era convins pe deplin de eficacitatea ajutorului polon ce i se dădea și mai ales de slăbiciunea armatei otomane, cum i se spunea, armată care-i supraveghea țara pentru a nu trece de partea Poloniei. De aceea el s-a retras spre Galați, cu cîteva boieri mai atașați lui, poruncind totodată, celor rămași în capitala Moldovei, să asigure proviziile necesare pentru armata polonă. Dealtfel domnul se temea de tătarii din Bugeac, care i-ar fi putut pustii oricînd țara, dar și de otomani care i-ar fi ucis fiul, pe Antioh, lăsat la Constantinopol ca ostatec, în cazul în care el s-ar fi declarat fățiș de partea Ligii sfinte.

La Iași, Jan al III-lea Sobieski, după ce a fost întîmpinat cu mare alai de către țigoveți și boieri, în frunte cu Dosoftei, mitropolitul țării a luat măsuri pentru apărarea orașului de eventualele atacuri turco-tătare. În jurnalul de campanie al lui Jacob Sobieski, fiul regelui Poloniei, se descrie episodul pe larg: „orașenii l-au întîmpinat pe rege cu muzică și flori, s-a făcut Te deum la Mitropolie, mitropolitul a ținut un discurs în fața regelui, s-a mers apoi la palatul domnesc unde regele a oferit un ospăț celor de față în timpul căruia acesta a declarat că în situația de față ea marchează declinul puterii otomane, cînd creștinii trebuie să fie toți uniți”⁴. După aceasta, s-a continuat marșul armatei polone spre Bugeac și Dunăre, dar cu unele greutăți în sensul că tătarii atacau prin surprindere oștile străine intrate în țară, pustiau pășunile, otrăveau apele. La aceasta s-au mai adăugat apoi eschivarea lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, care în loc să iasă în întîmpinarea monarhului polon la Fălciu și-a concentrat oastea la extremitatea apuseană a Olteniei, la Porțile de Fier, asediul Budei de către austriaci care întîmpina o puternică rezistență din partea otomanilor, în fine, ostilitatea populației locale care nu mai putea suporta jafurile detașamentelor răzlețe de cazaci. După cum se știe, cu acest prilej a fost ucisă la cetatea Neamțului doamna Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, pentru a i se lua averile. Un document din 20 aprilie 1689 relatează evenimentul mai tîrziu astfel: „viind craiul leșesc pre țara Moldovei lovit-au o seamă de cazaci la cetatea

⁴ M. Kastarska-Sergescu, *L'expédition de Sobieski en Moldavie en 1686*, în „Revue historique de sud-est européen”, 1—3/1933, p. 26.

Neamțului și fiind acolo închisă domnița Ruxandra dobîndit-au cazacia cetatea și au luat toată avuția doamnei Ruxandra și i-au tăiat și capul⁵.

Reîntors cu armata sa de la Fălciu la Iași, monarhul polon a fost pus din nou în fața unor noi dificultăți. Foarte curînd incendiile provocate de localnici au distrus o mare parte din locuințele orașului, fortificațiile de lemn și depozitele militare cu provizii. Toate acestea, inclusiv lipsa unui sprijin indirect din partea austrieșilor împotmoliți de cîteva luni la asediul Budei, l-au determinat pe Jan al III-lea Sobieski să-și retragă restul armatei sale în Polonia după o campanie din nou nereușită, care durase nu mai puțin de patru luni de zile.

Ajuns la Varșovia, monarhul polon a început să făurească noi planuri de campanie pentru ocuparea Moldovei, Bugeacului și Țării Românești pentru primăvara următoare, de data aceasta cu cooperarea armatei austriece, care între timp reușise să ia cu asalt Buda. În noul său proiect era prevăzută nu numai ocuparea unor cetăți în Moldova ca, de ex.: Suceava și Neamț, dar și începerea unui asediu al cetății Căminenița, pentru a atrage în jurul acestei cetăți cît mai multe forțe otomane. În preajma reînțepirii noii campanii monarhul polon a inițiat noi negocieri cu Constantin Cantemir pentru a-l atrage la o alianță antiotomană, apoi a lansat o nouă proclamație populației din Moldova căreia îi garanta respectarea averii ei cu condiția să nu părăsească satele cum făcuse în campania anterioară. Numai că și de data aceasta de îndată ce au intrat în Moldova, trupele polone s-au datat la jafuri, fapt care a contribuit la încordarea relațiilor moldopolone. Pe de altă parte, eșecul asediului Cămineniței a făcut imposibilă înaintarea armatei lui Jan al III-lea Sobieski în partea centrală a țării pentru a ocupa cetatea Neamț și Soroca. Drept urmare, din nou s-au retras trupele polone, fără să fi reușit să nimicească pe otomani. Era de fapt a patra campanie polonă în Moldova încheiată cu eșec după cele efectuate anterior începînd din 1684.

5. În anii ce au urmat, relațiile polono-austriece aveau să se înăsprească, datorită desfășurării primelor negocieri de pace între Liga sfîntă și Imperiul otoman în timpul cărora s-a pus problema viitorului statut juridic al țărilor române, din care Transilvania se și afla ca și ocupată de trupele Curții din Viena. Diplomatații poloni insistau mult ca la încheierea păcii să le revină Principatele române, după cum Transilvania urma să revină Austriei. Dar diplomația habșburgică se opunea cu înverșunare la cedarea Moldovei și Țării Românești Poloniei, mai ales că-și dădea seama de neputința acestui stat de a cuceri cu armele ceea ce dorea să obțină la masa negocierilor diplomatice. Mai mult, în 1690, după ce un nou asediu al Cămineniței de către poloni se încheiase cu un eșec, Moldova fusese atrasă de partea sa pe baza unui tratat de alianță încheiat la Sibiu (15 febr.) prin care Constantin Cantemir accepta protecția austriacă după ce țara sa va fi eliberată de oștile otomane.

Toate acestea l-au determinat pe Jan al III-lea Sobieski să efectueze o nouă campanie în Moldova în toamna anului 1690 mai ales pentru ocuparea unor cetăți pe teritoriul acestei țări. De data aceasta planurile sale au fost realizate. După acest succes, în anul următor, monarhul polon a continuat ostilitățile contra turco-tătarilor în Moldova, de data aceasta în cooperare cu armata austriacă, după ce în jurul Cămineniței fusese instituită o adevărată blocadă. În timpul campaniei a mai fost ocupată o altă cetate în Moldova și anume Soroca,

⁵ Arh. St. Buc., m-rea Neamț, LVIII—1.

prin aceasta controlându-se raidurile tătarilor din Crimeia în părțile răsăritene ale Poloniei, precum și cetatea Neamț. O iarnă timpurie începută la 15 octombrie avea să întrerupă noile succese ale polonilor în Moldova a căror retragere spre baza lor de plecare s-a transformat într-o adevărată odisee. Din cauza timpului nefavorabil aceștia au fost obligați să-și părăsească carele de transport cu hrană și muniție, precum și întreaga artilerie. În jurnalul consilierului regal, Nicolas Dyadowski, s-a consemnat acest episod astfel: „armata polonă a fost distrusă nu numai de inamic ci în special de neîntreruptele averse de ploaie și furtuni de zăpadă. Trupele au pătruns în Suceava iar din cauza apelor mari nu a putut înainta și pierzând multe care, din lipsă de hrană și a frigului a fost nevoie ca tunurile și muniția să fie îngropate”⁶.

Ocuparea tuturor cetății din Moldova de către poloni, unde s-au instalat garnizoane, a fost o mare pierdere pentru Constantin Cantemir, domnul țării. El nu trecuse de partea Ligii sfinte cum fusese îndemnat de Jan al III-lea Sobieski, dar își da seama că influența politicii polone pătrunsese foarte adânc în rîndul boierimii băștinașe, că se formase o adevărată grupare de boieri filopoloni în frunte cu frații Velicico și Miron Costin. Și, prevenind un complot, în urma căruia ar fi urmat să fie detronat Constantin Cantemir, a luat măsuri pentru a lichida această grupare filopolonă. De aceea, sub pretextul trădării el a ordonat decapitarea capilor acestei grupări.

În anii ce au urmat pînă la încheierea păcii de la Carloviț (1699), cetățile din Moldova ocupate de garnizoane polone au putut face față atacurilor turco-tătarilor și al oștilor lui Constantin Cantemir. Încercările acestea s-au dovedit inutile, deoarece garnizoanele străine din aceste cetăți erau bine aprovizionate și înarmate pentru a suporta chiar și un asediu îndelungat așa, de exemplu, în 1692, cetatea Soroca a rezistat unui bombardament de 13 zile și la trei asalturi succesive ale armatei otomane.

Între timp la Viena se duceau negocieri între diplomații Ligii Sfinte și cei otomani pentru încheierea păcii, unul din punctele nevrăgice, la care nu se ajungea la un acord, fiind viitorul statut juridic al țărilor române, pentru că, pe de o parte, Curtea din Viena respingea pretențiile Poloniei de a anexa Principatele române, iar pe de alta că însăși Înalta Poartă susținea principiul cedării de teritorii care au fost cucerite numai cu sabia.

După moartea lui Jan al III-lea Sobieski (1696), cercurile conducătoare din Polonia n-au mai efectuat campanii militare în Moldova pentru a ocupa această țară. În schimb, garnizoanele polone din Suceava, Soroca, Neamț și Cimpulung s-au menținut pînă la semnarea tratatului de pace între Liga sfintă și Înalta Poartă. Prin semnarea păcii de la Carloviț, Polonia n-a obținut ceea ce ar fi dorit și pentru care efectuase mai multe campanii, și anume anexarea Țărilor românești, în general, și a Moldovei, în special. Dimpotrivă, ea a fost obligată să se mulțumească cu cetatea Cămința cedată de otomani cu condiția să-și evacueze garnizoanele din cetățile Moldovei. Punerea în aplicare a acestor prevederi s-a făcut abia în 1700.

Concluzii. Politica Poloniei față de Moldova de la asediul Vienei pînă la pacea de la Carloviț se caracterizează printr-un șir de campanii militare și de negocieri diplomatice pentru ocuparea nu numai a acestei țări dar și a Țării

⁶ Arhiv. St. Suceava, I,—97.

Românești și Transilvaniei. Aceste eforturi s-au dovedit a fi neputincioase și zadarnice, atât din cauza planurilor militare nerealiste, dar și a opoziției Curții din Viena, care de fapt urmărea aceleași obiective în politica sa față de otomani. Nu trebuie neglijat nici faptul că politica polone în Moldova i s-au opus direct și indirect domnii acestei țări, aceștia promovind o diplomatie menită să evite instaurarea supremației polone în țara lor. Aceste eșecuri aveau să scoată pe viitor Polonia din competiția pentru stăpânirea Țărilor românești, competiție în care se vor angaja în schimb, în noi condiții istorice, nu numai Austria, dar și Rusia țaristă.

În același timp, nu trebuie uitat faptul că politica Poloniei față de Moldova a avut și urmări dezastruoase pentru această țară din punct de vedere economic. Raidurile de jaf ale detașamentelor polone și căzăcești, întreprinse, an de an, timp de câteva luni, au ruinat cu totul, pentru multă vreme, gospodăriile localnicilor de la sate și târguri. Acest fapt avea să determine o scădere a obligațiilor domnilor Moldovei față de Înalta Poartă, astfel încât cuantumul haraciului, de exemplu, a reprezentat la începutul secolului al XVIII-lea jumătate din acela pe care-l plăteau domnii Țării Românești față de aceiași putere suzerană.

BIBLIOGRAFIE

N. Iorga, *Polonais et roumains. Relations politiques, économiques et culturelles*, Bucarest, 1921, 101 p.

Al. Lapedatu, *Jurnalul principelui Iacob Sobieski despre campania polonă în Moldova de la 1686*, în „Analele Academiei Române, Mem. sec. ist., seria III, tom. XIII, 1932, 36 p.

Maria Kasterska-Sergescu, *L'Expedition de Sobieski en Moldavie en 1686*, în „Revue historique sud-est-europeen“, 1933, p. 17—30.

I. Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfârșitul secolului al XVII-lea*, Cluj, 1933, 240 p.

A. Grigorovici, *Expedițiile regelui Sobieski în Moldova și ținutul Neamțului*, în „Anuarul liceului «Petru Rareș»“, Piatra Neamț, 1933—1934, p. 89—107.

N. Iorga, *Sobieski și românii*, în „Revista istorică“, 1934, p. 193—204.

V. Ciobanu, *Istoriografia românească despre relațiile româno-polone în epoca medie*, în „Revista de istorie“, 5/1974, p. 727—736.

C. A. Stoide, *Contribuții la cunoașterea relațiilor moldo-polone din anii 1683—1684*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol“, Iași, 1976, p. 71—91.

V. Ciobanu, *Relațiile politice ale Moldovei cu Polonia în secolele XV—XVIII în lumina unor cercetări recente*, în „Revista de istorie“, 6/1977, p. 1102—1119.

Constantin Șerban, *Românii și problema orientală 1683—1713*, în „Revista de istorie“, 10/1980, p. 1945—1970.